

УДК 37.035.7:37.035

ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ

Мисак Б. П.

У статті показано соціально-педагогічні технології підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни на сучасному етапі. Розкрито мобілізуючу роль взаємодії суспільних інституцій у формуванні військово-патріотичної готовності молоді боронити Україну. Соціальні інститути мають проводити нові форми військово-патріотичної роботи. Вимога часу – посилення національного, в тому числі військово-патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: захист Вітчизни, виховання, підготовка, соціальні інститути.

В статье показаны социально-педагогические технологии подготовки ученической молодежи к защите Отчизны на современном этапе. Раскрыта мобилизационная роль взаимодействия общественных институций в формировании военно-патриотической готовности молодежи защищать Украину. Общественные институты должны проводить новые формы военно-патриотической работы. Требование времени – усиление национального, в том числе военно-патриотического воспитания молодежи.

Ключевые слова: защита Отечества, воспитание, подготовка, социальные институты.

The article presents socio-pedagogical technologies of preparing school youth for the defense of the Fatherland at the present stage. It reveals the mobilizing role of the interaction of social institutions in the formation of military patriotic readiness to defend Ukraine. Social institutions should introduce new forms of military patriotic activities. Today's requirements are aimed at enhancing the national education of youth, including military patriotic education.

Key words: defense of the Fatherland, education, training, social institutions.

Постановка проблеми. Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. На жаль, до сьогодні українська освіта мала слабкий досвід щодо виховання патріотизму в молоді, а у минулі часи боялися взагалі терміна “національний”. Тому серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як основоположні, що відповідають викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх захисників України.

“Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни” [3, с. 5].

На даному етапі розвитку України, коли є загроза втратити державну незалежність, виникає нагальна потреба посилення національного, в тому числі військово-патріотичного виховання молоді – формування нового українця-захисника держави.

Дослідження цієї проблеми здійснюється відповідно до плану науково-дослідних робіт ННЦ “Педагогіка і психологія вищої школи” Інституту вищої освіти НАПН України і Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Мета статті – показати мобілізуючу роль взаємодії суспільних інституцій у формуванні військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Аналізом останніх досліджень і публікацій є: теоретичні розробки проблеми військово-патріотичного виховання та формування готовності молоді до захисту Вітчизни (В. Івашковський, М. Зубалій, О. Кириченко, Я. Конотопенко, Г. П'янковський, М. Томчук, В. Шевченко, Р. Щасний, В. Ягупов та ін.).

Праці Є. Афоніна, М. Варія, В. Івашковського, В. Каюкова, Г. Мітіна, П. Онищука, Г. П'янковського, Г. Тимка, М. Томчука, В. Третьякова, В. Шевченка дають можливість з'ясувати вплив державних органів виконавчої влади та суспільно-політичних організацій національно-патріотичного спрямування на військово-патріотичну роботу з молоддю.

Окремі аспекти досліджуваної нами проблеми проаналізовано в наукових працях О. Аксьонової, О. Вишневського, Л. Кандибович, О. Мазурчук, О. Марушія, Н. Ничкало, Ю. Підборського, Р. Руденка, О. Сухомлинської, М. Фіцули, В. Ягулова.

Слід визнати, що великий внесок у підготовці молоді до захисту Вітчизни належить Спілці офіцерів України. Спілка офіцерів України – це та організація, з якої розпочалися Збройні сили незалежної держави.

У даний час організація перебуває в постійному пошуку форм впливу на процес розбудови національних Збройних сил. Вона завжди займала тверду державотворчу позицію з питань військово-патріотичної роботи. Саме ця громадсько-політична організація зробила великий вклад у розробку концепції військово-патріотичного виховання, міжвідомчого плану роботи, положення про комітет з військово-патріотичного виховання молоді, а також у справі підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни на основі аналізу бойових дій учасниками АТО: змагання зі стрільби, з автомата, рукопашного бою, проведення "Козацьких змагань" тощо.

Тому з ініціативи автора дослідження та за активною участю Спілки офіцерів України, військового комісаріату, суспільно-політичних партій і рухів у 1991 році в Івано-Франківській області створено комітет з військово-патріотичного виховання молоді. Така структура стала першою в Україні, яка започаткувала новаторські елементи з проблеми навчання, виховання та підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Ці новаторські здобутки лягли в основу під час розробки "Концепції допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді," яка схвалена Указом Президента України 25 жовтня 2002 року № 948 [2, с. 2].

До роботи в комітеті залучені представники структурних підрозділів обласної державної адміністрації, до відома яких належать питання підготовки учнівської молоді до служби в Збройних силах України.

Для чіткого керівництва комітет підзвітний обласній державній адміністрації. Свою роботу проводить за планом, схваленим на його засіданні. Згідно з розробленим положенням "Про обласний комітет з військово-патріотичного виховання молоді", рішення його вважається правомірним, коли за нього проголосувало 2/3 присутніх на його засіданні членів.

У ході експериментальної роботи автором дослідження зроблені перші кроки вирішення цієї проблеми. На основі педагогічних досліджень та досвіду практичної роботи визначено основні завдання комітету. Слід відмітити, що одним із завдань сьогодення комітету є підготовка учнівської молоді до захисту Вітчизни з використанням досвіду бойових дій в АТО, а також координація діяльності державних та громадських організацій з питань військово-патріотичної підготовки у школах, технікумах, гімназіях, ліцеях та інших навчальних закладах.

На наш погляд, для формування готовності юнаків до захисту Вітчизни першочерговими функціями комітету необхідно вважати: вивчення та узагальнення досвіду роботи з військово-патріотичної підготовки учнівської молоді в навчальних закладах; розробка рекомендацій щодо вдосконалення роботи з військово-патріотичного виховання; надання допомоги та організація підготовки методичних заходів, посібників для викладачів, вихователів, учнів; сприяння удосконаленню підготовки кадрів для викладання предмета "Захист Вітчизни" у закладах освітньої сфери.

Комітет з військово-патріотичного виховання у співпраці з органами державного управління, військкоматами та зацікавленими громадськими організаціями, військовими підрозділами має забезпечувати комплексне формування та реалізацію проблеми підготовки учнівської молоді до служби в армії на бойових традиціях українського війська відповідно до закону "Про Збройні сили України".

Варто наголосити, що комітет з військово-патріотичного виховання утворюється на підставі рішення обласної державної адміністрації і має діяти згідно з розробленим положенням.

На наш погляд, важливе місце в розгортанні роботи з допризовної підготовки державними адміністраціями, військкоматами та військовими частинами має проведення нових форм військово-патріотичної роботи – “Днів допризовної та призовної молоді”, урочистих проведів юнаків до лав Збройних сил за добрими військовими традиціями тощо.

Так, за активної участі Спілки офіцерів України Івано-Франківської області та допомоги обласної державної адміністрації, обласної Ради, Управління культури, Управління освіти і науки України, обласного та міського військових комісаріатів вперше в Україні започатковано нову форму військово-патріотичного виховання, підготовки учнівської молоді до майбутньої військової діяльності, пов’язаної із захистом Вітчизни, – це “Форум молодих захисників Вітчизни під девізом “За Україну, за її волю, за честь за славу, за народ!”

Перед відправкою до військкоматів на підприємствах, в організаціях і навчальних закладах проводяться зустрічі з ветеранами Другої світової війни та опору, з офіцерами і солдатами Збройних сил України. Там, де працюють майбутні призовники, обладнуються кутки і стенди, які розповідають про традиції Українського війська і про сучасні будні Збройних сил України. Ця виховна робота має здійснюватися керівниками підприємств і бути спрямована на прищеплення любові до військової справи, поваги до українського вояка, наслідування бойових традицій.

Таким чином, державні інститути мають стати генераторами нових починань у підготовці учнівської молоді до виконання військового обов’язку. З ініціативи Івано-Франківської обласної державної адміністрації, воїнів-ветеранів АТО, Спілки офіцерів України, воїнів-афганців проводиться також нова форма військово-патріотичної роботи – патріотична молодіжна науково-пізнавальна програма “Чорний ліс 2016”, головною метою якої є підготовка молоді до захисту Вітчизни, відновлення і втілення в життя молоді славних бойових традицій українського народу. На першому етапі відділ у справах молоді створює організаційний комітет.

За допомогою і за активною участю штабу Західного оперативного командування, управління освіти і науки облдержадміністрації, військового комісаріату розробляються положення про патріотичну молодіжну науково-пізнавальну програму “Чорний ліс 2016”.

Наукова мета і педагогічна цінність програми полягає у зборі учасниками різноманітних матеріалів та документів про героїчні подвиги “Небесної Сотні”, воїнів АТО.

Як показує вивчення, пізнавальна мета і педагогічна значущість програми має полягати в ознайомленні учасників із героїчним минулим і сьогоденням нашого народу, з безсмертними вчинками наших славних воїнів Збройних сил України, які своїм власним життям боронили і боронять, захищають Українську державу.

Допризовна підготовка молоді в сучасних умовах має вимагати плекання як сильного духу, так і фізичного вишколу. А тому тренувально-спортивною метою даної програми має виступати засвоєння учасниками основ військово-прикладних видів спорту, а також популяризація серед учнівської молоді здорового способу життя. “Виховуючи міць тіла, треба прагнути до гармонійного розвитку системи м’язів у цілому. Треба виховувати молодь так, щоб вона могла без шкоди для здоров’я зносити холод і спеку і взагалі була витривалою до впливів безсоння” [1, с. 14].

Науково-теоретична частина включає в себе: конкурс рефератів, конкурс на знання нових видів озброєння і техніки, тактики боїв у зоні АТО, історії українських визвольних змагань; конкурс на знання основ педагогіки і психології про форми та методи виховання молоді.

Програмою передбачені зустрічі з учасниками та свідками героїчної боротьби бійцями АТО, воїнами, які розбили німецький фашизм у Другій світовій війні.

Ця робота повинна мати наступальний характер, оскільки у вихованні виявлені суттєві недоліки, через прорахунки у навчанні та вихованні на сьогоднішній день є випадки ухилення від військової служби.

Як показують педагогічні дослідження, значна частина молоді, що готується до захисту України, проявляє недостатню громадянсько-патріотичну, фізичну, соціально-психологічну і військово-професійну готовність.

Можна назвати багато причин, і одна із них – це низька ефективність роботи державних і громадських структур, які зобов’язані займатися допризовною

підготовкою юнаків. Тому в Концепції національно-патріотичного виховання червоною лінією підкреслюється забезпечення взаємодії державних органів з громадськістю [2, с. 3].

Складність цієї проблеми зумовила проведення Івано-Франківською обласною адміністрацією в Центрі культури, просвіти та дозвілля Збройних сил України наукової конференції “Військово-патріотичне виховання і завдання підготовки молоді до служби в армії”. Запропоновані першочергові заходи в системі допризовної підготовки, зокрема розширення наукового вивчення цих питань, організація випуску науково-методичної літератури, відновлення місячників оборонно-масової роботи, проведення конкурсів на кращі спектаклі, художні, хронікально-документальні фільми, прозовий твір та маршову козацьку пісню військово-патріотичної тематики, мають велике мобілізаційне значення для виховання допризовної молоді та військовослужбовців Збройних сил України. Сьогодні необхідне глибоке вивчення оцінки того, що зроблено, а головне – реалізація всіх практичних заходів щодо організації такої роботи.

Важлива роль відводиться головам сільських та селищних Рад, працівникам військоматів. Без їх допомоги, чесного і принципового підходу до питань виховання учнівської молоді в дусі любові до героїчного минулого та сьогодення України обійтися неможливо.

Заслуговує уваги в означеному контексті налагодження шефських зв'язків із військовими частинами. Так, до обласної держадміністрації надійшли десятки листів від директорів шкіл області з проханням закріпити за навчальними закладами військові частини, щоб ширше використовувати у навчальній, позакласній роботі заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді. По самому м. Івано-Франківську діє наказ начальника гарнізону, за яким школи, професійно-технічні училища, ліцеї, гімназії, технікуми, коледжі міста закріплені за військовими частинами. Такі ж накази буде видано в інших гарнізонах на території області.

Варто також звернути увагу на масове залучення учнівської молоді до позашкільних спортивних заходів, до заходів державних та громадянських інституцій, що займаються підготовкою учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Так, у пробудженні національної гордості майбутніх захисників Вітчизни відіграють важливу роль Українське козацтво, Товариство Сприяння Обороні України, дитячі та юнацькі організації “Пласт”, “Тризуб”, “Джура” тощо, за допомогою яких найповнішою мірою реалізується поєднання у військово-патріотичному вихованні українських народних чеснот і заповідей християнської моралі з ідеями української нації та її державності (виховання в молоді зрілого, інтелігентного та патріотичного ставлення до своєї нації, активної громадської позиції, національної гідності й самосвідомості, любові до своєї Батьківщини – України, готовності захищати свій рідний край; здатність до глибокого психологічного розуміння й інтерпретації життєвих подій і ситуацій).

Дослідження показує, що важливими педагогічними умовами вироблення в молодого покоління почуття гордості за Українську державу були і є глибокі знання та наслідування педагогічних традицій Української скаутської організації “Пласт”.

Навчальний і виховний процес будується, виходячи з вікових особливостей та індивідуальних здібностей його членів. На наш погляд, у “Пласті” є добре налагоджена система самоосвіти та фахової підготовки, яка навчає високої самосвідомості, прищеплює фахові навички й глибокі патріотичні почуття, що важливо для навчання й виховання сучасної молоді. “Цей новий виховний рух виявив безперечні успіхи передусім у товариському спаяванні молоді, скріпленні її особистого національного почуття в розбудові фізичної вправності, що незабаром, в часи важкої боротьби за волю нації стало важливим вкладом у всенародний зрив” [4, с. 327].

Пластунські організації завжди об'єднували і об'єднують найбільш сміливу, активну частину учнівської молоді. Щоб стати пластуном-учасником, крім складання екзаменів, потрібно мати письмовий дозвіл батьків та рекомендації двох пластунів. Вони приймали присягу й давали письмове “слово честі”, де клялися дотримуватися пластового закону. Особлива увага приділяється в пластунських організаціях релігійному навчанню й вихованню.

Як підкреслював О. Тисовський, “три добрі діла на день дають 1095 добрих діл, сповнених одним членом Пласту в одному році. Отже, улад зі 100 членів дає в

однім році своєму народові 109500 добрих діл. Значить, заслуговує сповна на надання йому назви добродія народу” [5, с. 31].

Висновки. Отже, аналіз результатів дослідження приводить до висновку, що для покращення керівництва і шляхів допризовної підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни необхідно об'єднати зусилля соціальних інституцій, налагодити партнерські відносини.

Державні інститути, суспільні організації разом зі школами, ліцеями, гімназіями, професійно-технічними училищами, батьками повинні організувати між собою взаємодію, брати на себе відповідальність за особливо важливу справу з учнівською молоддю – формування патріотичної свідомості в процесі навчання та виховання на прогресивних українських традиціях і звичаях.

Таким чином, до військово-патріотичної роботи мають повернутися обличчям усі установи влади, починаючи від сільських рад, районних та обласних державних адміністрацій до Кабінету Міністрів. Важливо створити на місцях комітети, штаби на громадських засадах з метою керівництва цими процесами, удосконалювати систему допризовної підготовки. Соціальні інститути повинні звернути увагу на патріотичне виховання молодого покоління в дитячих садках, школі, сім'ї, церкві тощо.

Керівництво з боку владних структур, участь рухів і партій у справі підготовки учнівської молоді до служби в армії сприяють вільному самовизначенню і самоутвердженню учнівської молоді для самореалізації своїх задатків, нахилів до високих патріотичних почуттів, здібностей глибоко освоїти державотворення і можливостей у будь-який час стати на захист Української держави.

Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних сил України, інших силових структур.

Література

1. Артюшенко А. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Артюшенко А. – К., 2003. – 20 с.
2. Концепція допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді // Освітнє слово. – 2003. – № 2. – С. 2.
3. Концепція національно-патріотичного виховання / № 641 від 16 червня 2015 року // Основи захисту Вітчизни. – 2015. – № 7. – С. 5.
4. Кравців В. / Пласт у Станіславові й околиці / В. Кравців // Альманах Станіславської землі. – Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. 28. – 959 с.
5. Тисовський О. Пласт / О. Тисовський. – Львів, 1913. – 91 с.